

O‘ZBEK TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILARINING GRAFIK MALAKALARINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Yusufzoda Shabnami Yunus

Urganch Davlat Pedagogik instituti,
Boshlang'ich ta'lim fakulteti, Boshlang'ich ta'lim
metodikasi kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola o‘zbek tili darslarida o‘quvchilarning grafik malakalarini rivojlantirishga qaratilgan metodikani tadqiq qiladi. Grafik malakalar o‘quvchilarning yozma nutqini, matn tuzish ko‘nikmalarini va ijodiy fikrlashini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Mazkur tadqiqotda grafik malakalar tushunchasi, ularni rivojlantirish bosqichlari, dars jarayonida qo‘llaniladigan interaktiv usullar va vositalar tahlil qilinadi. Natijada, grafik malakalarni takomillashtirishning samarali metodik yondashuvlari va ular o‘quv jarayoniga integratsiya qilinishi bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: o‘zbek tili, grafik malakalar, metodika, o‘quv jarayoni, interaktiv usullar, yozma nutq, ijodiy fikrlash.

Harflarning shaklini tushuntirishda dastlab doskaga yozib ko‘rsatish juda muhimdir. Buning uchun o‘qituvchining o‘zi yaxshi yoza oladigan bo‘lishi kerak. Agar o‘qituvchi bir harfni bir safar boshqa shaklda, ikkinchi safar yana bir shaklda yozib ko‘rsatsa, o‘quvchilar ikkilanib qoladilar va xatoga yo‘l qo‘yadilar. Bunday holatning oldini olishning eng yaxshi va ishonchli yo‘li bu harflarni axborot texnologiyalari (kompyuter, elektron doskalar)dan foydalanib o‘rgatishdir. Elektron vositalar yordamida harf va uning unsurlarini bexato va samarali o‘rgatish mumkin. O‘qituvchi ham bu vositalar yordamida harflarni har safar har

xil emas, balki har safar bir xil yozishga erishadi. Elektron vositalar orqali harflarni yozish jarayonini qayta-qayta ko'rsatish mumkin. Ularni ekranda (elektron doskalarda) kerakli darajada kattalashtirib ko'rsatish mumkin.

O'quvchi to'g'ri yoki noto'g'ri yozilgan harflarni bir-biridan ajrata olishi, ulardagi asosiy kamchiliklar nimadan iborat ekanligini ko'rsata olishi lozim. Shuning uchun ham o'quvchilarda harfning shaklini analitik ko'rish malakasini o'stirish talab etiladi. Analitik ko'rish malakasi faqat to'g'ri va noto'g'ri yozilgan harflarni solishtirish orqali o'stirib boriladi. Bu uchun o'qituvchi elektron doskani ikki qismga ajratib, bir qismida noto'g'ri yozilgan harfni, ikkinchi qismiga noto'g'ri yozilgan shaklini ko'rsatadi. Ularni bir ekranga birlashtirib, qiyoslaydi va noto'g'ri yozilgan harfni "kamchiliklari"ni kattalashtirib ko'rsatadi. Bu o'quvchilar xotirasida muhrlanib qoladi va ular bunday xatolarni bartaraf etish yo'llarini eslab qoladilar.

Chiroyli yozuvga o'rgatishning eng asosiy usullaridan biri **harflarning shaklini namuna qilib ko'rsatish va yozdirishdir**. Har bir harf namunasi doskada barcha o'quvchilarning diqqatini jalb qilgan holda yoki ayrim o'quvchilarga daftarda alohida - alohida ko'rsatib berilishi lozim. O'quvchining vazifasi esa doskada eslab qolgan shakllari (harf, bo'g'in, so'zlar)ni o'z daftariga to'g'ri aks ettirishdir.

O'qituvchi harf va harf unsurlarini doskada shunday tarzda yozishi lozimki, u barcha o'quvchilarga bir xilda ko'rinib tursin. Bundan tashqari harflarni yozayotganda ovoz chiqarib, bolalar diqqatini doskaga jalb etib yozishi kerak. O'qituvchi har bir harf elementlarini qayerdan boshlab qayerga tugashini ham ovoz chiqarib va ham yozib ko'rsatish lozim, toki keyinchalik o'quvchilardan so'ralganda ular aytib bilishlari va amalda ko'rsatib olishlari lozim. Shundagina bu usul samara beradi.

Namunaga qarab ko'chirib yozish usulida o'quvchilar, asosan, harflarning shaklini "Yozuv daftari"dagi namunaga qarab ko'chirib yozadilar.

Namunaga qarab ko'chirib yozish tayyor harflarning ustidan yozishga nisbatan ancha murakkab bo'lib, ularning har ikkalasini qaysi vaqtda qo'llashni o'qituvchi yaxshi bilishi kerak.

Tayyor holdagi nuqtalar bilan ifodalangan harflar ustidan qo'lni yurgizib mashq qilish ixtiyorsiz jarayon bo'lib, o'quvchilar bu topshiriqni oson bajaradilar. Ikkinchidan, "Husnixat" daftariga berilgan namunaga qarab yozdirish o'qituvchining vaqtini ancha tejaydi.

Chiziqli metod. Chiziqli metod XIX asrning boshlarida qo'llanila boshlangan. Bu metodning qo'llanilishi bilan turli chiziqli daftarlar chiqarila boshlanadi, bu esa o'quvchilarga harflarni chiroyli hamda bir tomonga bir oz moyil qilib yozish uchun ma'lum darajada qulaylik tug'dirdi. Bunday daftarlardagi chiziqlar, ya'ni harf turlari bir necha yotiq va qiya chiziqlardan iborat bo'lib, ular kichik va bosh harflarni yozish uchun mo'ljallanadi. Chiziqli daftarlar bir necha xil bo'lib, har bir turi ma'lum sinflarga mo'ljallab chiqariladi:

a) **ikki chiziqli daftar** – kichik harflar yoziladigan gorizontal chiziqlar orasidagi masofa 5 mm ga, bosh harflar yoziladigan gorizontal chiziqlar orasidagi masofa esa 11 mm ga, qiya chiziqlar orasidagi masofa esa 3,3 mm ga teng bo'lib, 1-sinf o'quvchilariga mo'ljallangan edi. 1970-yildan boshlab bunday daftar maktablarda qo'llanmaydigan bo'ldi.

b) **ikki chiziqli daftar** – qiya chiziqlari orasidagi masofa 25 mm ga, kichik harflar yoziladigan gorizontal parallel chiziqlar orasidagi masofa 5 mm ga, bosh harflar yoziladigan parallel chiziqlar orasidagi masofa esa 10 mm ga teng bo'lib, 1970-yildan boshlab 1-sinf o'quvchilari uchun tavsiya etila boshlandi.

c) **bir chiziqli daftar** – parallel chiziqlari orasidagi masofa 8 mm ga teng bo'lib, 1970-yildan boshlab 2-sinf o'quvchilari uchun tavsiya etildi.

Genetik metod. Mazkur metod harflarni o'xshash unsurlarini hisobga olib guruhlariga bo'lib o'rgatishga tayanadi. Bu metodning asosiy xususiyati shundaki, bosh va kichik harflar guruhlariga bo'lib yozdiriladi. Genetik metoddan asosan boshlang'ich sinflarning 2- 4-sinflarida foydalanish tavsiya etiladi.

Genetik metodga asosan harflar quyidagi guruhlariga bo'linadi:

Kichik harflar guruhi:

1-guruh: i, m, n, r, u.

2-guruh: a, e, f, g, o, g', o'.

3-guruh: b, d, h, j, y.

4-guruh: k, l, q, p, t.

5-guruh: s, v, x, z.

Bosh harflar guruhi:

1-guruh: I, J, L, U.

2-guruh: A, M, N.

3-guruh: e, O, Q, X, O'.

4-guruh: G, H, K, Y, G'.

5-guruh: B, D, F, P, R, T.

6-guruh; S, V, Z.

Genetik usulda o'qituvchi, kichik va bosh harflarni guruhlariga ajratish bilan birga, ularning qanday unsurlardan tuzilganligini va ularning nomlarini yaxshi bilishi hamda yoza olishi lozim. Yuqorida ko'rsatilgan kichik va bosh harflar guruhlarini bir-biridan ajrata olgan va ularning shaklini to'g'ri o'zlashtirgan o'quvchilargina harflarni chiroyli yoza olishlari mumkin.

Mazkur usulni qo'llashda, o'qituvchi, harf va uning elementlarini sanoq bilan yozdirish usulidan (bu usul haqida pastda ma'lumot beramiz) foydalangani ma'qul. Bu usulni ko'proq 2-sinfda qo'llash mumkin.

Sanoq-ohang metodi. O'qituvchi mazkur usuldan foydalanishda harf va uning unsurlarini sanash orqali yozdirib tushuntiradi. Bu usulni ayniqsa savod o'rgatish davrida keng qo'llash mumkin.

Sanoq-ohang metodining boshqa metodlarga nisbatan afzallik tomonlari ko'p. Birinchidan, u harflarni tekis yozilishini ta'minlaydi va harf unsurlarining tushib qolishiga

yo‘l qo‘ymaydi; ikkinchidan, sekin yozadigan o‘quvchilarni tez va sinfdagi barcha o‘quvchilar bilan barobar yozishga undaydi; uchinchidan, o‘quvchilarga harakatlarni aniq va dadil bajarishni o‘rgatadi; to‘rtinchidan, sinfdagi darsni jonlantirishga yordam beradi.

Mazkur metoddan butun dars davomida foydalanish tavsiya qilinmaydi, chunki o‘quvchilar charchab, yozuv sifatini pasaytirib yuborishlari mumkin.

Bu usuldan foydalanishda, asosan, harflarning asosiy unsuri **“bir”**, **“ikki”**, **“uch”** deb sanab boriladi, yordamchi ulash unsuri esa **“va”** deb bog‘lanadi.

Sanoq-ohang usulini qo‘llashda harf yoki unsurlar avval sanoqsiz yoziladi, so‘ngra sanoq bilan yozdiriladi.

Shuningdek, bu usul bilan yozishda dastlab sekinroq, keyinchalik uni tezlashtirib yozib ko‘rsatiladi. Bu usuldan bo‘g‘in, so‘z va gaplarni yozishda ham foydalanish mumkin.

Tasavvur orqali yozish. Yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan usullar bilan bir qatorda, tasavvur qilish orqali havoda harflarning shaklini yozdirib mashq qildiriladi. O‘qituvchi doskada yozib ko‘rsatgan harf yoki bog‘lanishlarni o‘quvchilarga qanday qilib yozishni, ruchkaning havoda harakatini ko‘rsatib, o‘quvchilar tasavvur hosil qilganlaridan so‘ng daftarga yozishga ruxsat etiladi. Bunday mashqlar o‘quvchilarning qiziqishlarini o‘stiradi hamda jismoniy mashqlarni ham bajarish imkonini beradi.

Yoddan chiqarmaslik lozimki, tasavvur orqali yozish chiroyli yozishga o‘rgatishda yordamchi usul vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. YUSUFZODA, S. (2022). Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 16(16).
2. Yunus, Y. S. (2023). ALIFBE DAVRIDA YOZUV TEXNIKASINI O‘RGATISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Ustozlar uchun, 16(1), 332-338.

3. Yunus, Y. S. (2023). Use of Innovative Technologies in the Process of Forming Graphic Skills of 1st Graders. Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(4), 26-30.
4. Yunus, Y. S. (2023). THE CONTENT OF TEACHING WRITING IN THE ALPHABET PERIOD. Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(5), 756-759.
5. Yunus, Y. S. (2023). WRITING TECHNIQUE DURING LITERACY TEACHING ON TEACHING. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2(16), 44-49.
6. Yunus, Y. S. (2023). GRAPHIC SKILLS AND ORGANIZATIONAL-METHODICAL CONDITIONS OF ITS FORMATION. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2(16), 50-55.
7. Yunus, Y. S. (2023). BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL QILISH. Прикладные науки в современном мире: проблемы и решения, 2(8), 42-45.
8. Yusufzoda, S. (2024). BIRINCHI SINFDADA GRAFIK MALAKALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 45(45).
9. Yusufzoda, S. (2024). GRAFIK MALAKALARNI MUSTAHKAMLASHGA DOIR AYRIM MULOHAZALAR. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 45(45).
10. Yunus, Y. S. (2023). ALIFBEGACHA BO 'LGAN DAVRDA TAYYORGARLIK MASHQLARINI TASHKIL ETISH. Ustozlar uchun, 16(1), 339-344.
11. YUSUFZODA, S. MATEMATIKA DARSLARIDA MANTIQUIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH O'QUV JARAYONI SIFATINI OSHIRISH ASOSI SIFATIDA. EDAGOGIK AHORAT, 59.
12. Yunus, Y. S. DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING IN MATHEMATICS LESSONS AS THE BASIS FOR IMPROVING THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS. Chief Editor.

13. Юнус, Ю. Ш. (2022). ОБУЧЕНИЕ СТУДЕНТОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ПИСЬМЕННЫХ СРЕДСТВ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ПИСЬМЕННЫХ НАВЫКОВ. THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH, 1(9), 153-158.
14. Yunus, Y., & Yarashov, M. (2023). Effectiveness of experimental work aimed at forming general labor skills in students based on gender equality and differences. In E3S Web of Conferences (Vol. 420, p. 06011). EDP Sciences.
15. Yunus, Y. S. (2023). ALIFBE DAVRIDA YOZUV TEXNIKASINI O'RGATISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Ustozlar uchun, 16(1), 332-338.
16. Yunus, Y. S. (2022). MODERN APPROACH TO TEACHING ELEMENTS OF ALGEBRA IN PRIMARY CLASS MATHEMATICS LESSONS. Scientific Impulse, 1(5), 774-780.
17. Yunus, Y. S. (2022). FORMATION OF CURRENCY SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 2(2), 281-285.
18. Olloqova, O. (2021). Эффективность Использования Информационно-Коммуникационных Технологий В Повышении Лингвистической Компетентности Учащихся На Уроках Родного Языка. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. Uz), 1(1).
19. Оллокова, У. (2023). РАЗВИТИЕ ЖИЗНЕННЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ ПОСРЕДСТВОМ УЧЕБНИКОВ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ. In Uz-Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 702-706).
20. Оллокова, Ў. М. (2023). KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYA-O'QUVCHINING MULOQOT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH OMILI: Olloqova O'g'iljon Mamanazarovna Buxoro davlat universiteti boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (8), 183-187.

21. Mamanazarovna, O. O. (2023). Formation Of Students' Pragmatic Competence in Mother Language Classes on The Basis of the" 4k" Model. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 24, 33-36.
22. Olloqova, O. (2023). KOMMUNIKATIV MASHQLAR ORQALI O 'QUVCHILARDA PRAGMATIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2(17), 134-140.